VERHALENROUTE VRIEZENVEEN

ROUTE 15 km

Ontdek de verhalen van het gebied rondom Vriezenveen: een plek waar het landschap de afgelopen eeuw ingrijpend veranderd is. Aan de hand van verhalen van bewoners, oude krantenartikelen en andere interessante informatie, ontvouwt zich het veranderende landschap.

Rudolf Mulder, Landschap Overijssel.

2022

Landschap Overijssel

Verhalenroute Vriezenveen

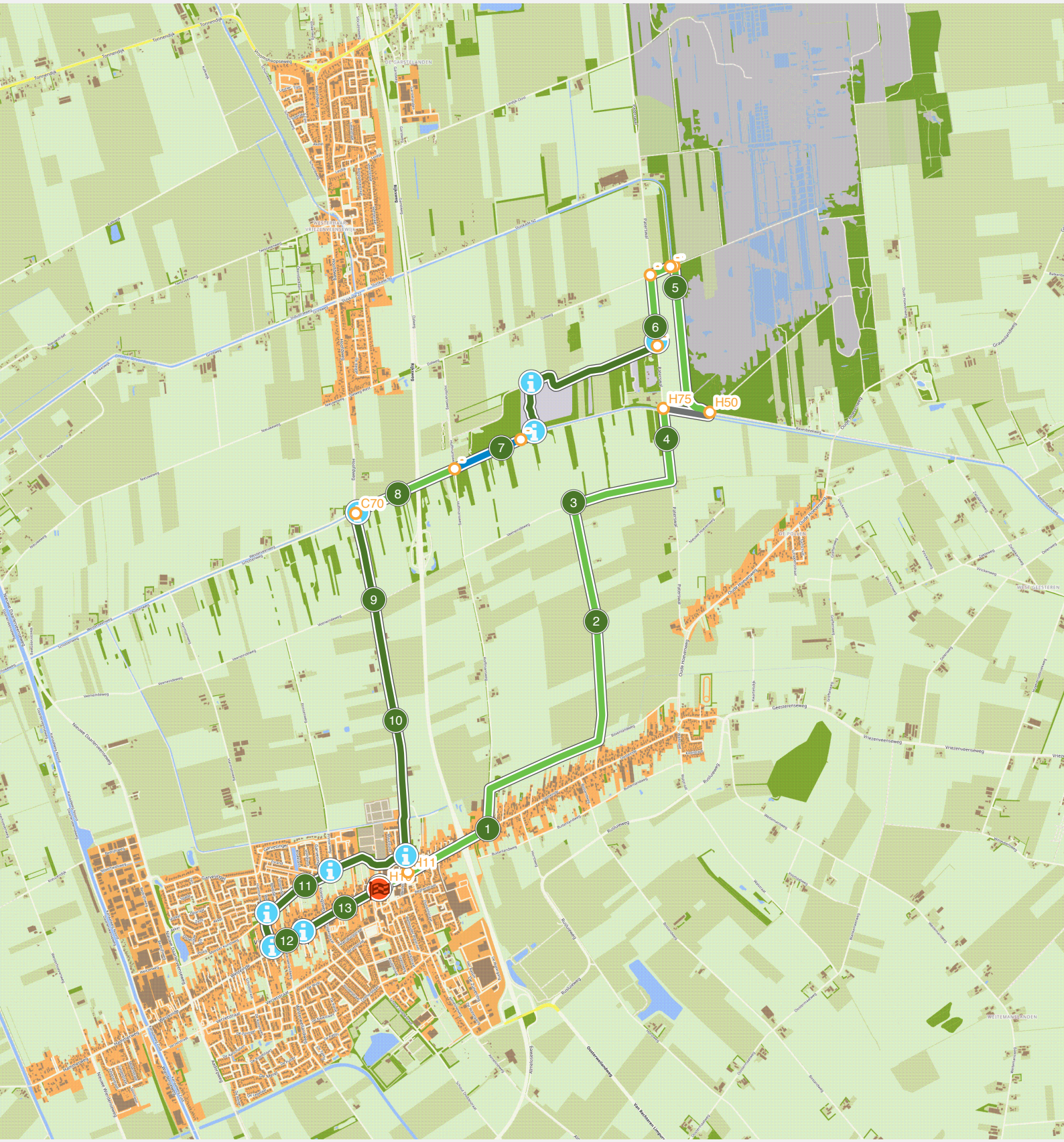

Landschap Overijssel

Verhalenroute Vriezenveen

Hoe kom ik bij het startpunt?

Het start- en eindpunt ligt bij het Historisch Museum op het Tilanusplein in Vriezenveen. Deze plek is goed bereikbaar met de auto, de fiets en het openbaar vervoer.

H10 Wandelkeuzepunt H10
(begin op onbekende route)
40 m

H11 Wandelkeuzepunt H11
(ga over op groene route)
250 m

1 Bezoek uit Amsterdam in 1894
900 m

2 Ingrijpende Ruilverkaveling
2,9 km

3 Kunstwerk 'Kijktoren'
3,8 km

4 Smokkelroute over de Paterswal
4,8 km

H75 Wandelkeuzepunt H75
(ga over op grijze route)
5 km

H50 Wandelkeuzepunt H50
(ga over op groene route)
5,4 km

5 Engbertdijksvenen
6,4 km

\- Wandelkeuzepunt -
6,5 km

\- Wandelkeuzepunt -
6,6 km

\- Wandelkeuzepunt -
6,7 km

6 Vervoer door het veen
7,1 km

Sla rechtsaf op het Hazenpad.
7,2 km

\- Wandelkeuzepunt -
7,2 km

Sla linksaf en volg het knuppelpad.
8,2 km

Sla aan de overkant van het water rechtsaf, en volg de Oosterveenweg.
8,6 km

\- Wandelkeuzepunt -
8,7 km

7 Het einde van de ontginning
8,9 km

\- Wandelkeuzepunt -
(ga over op groene route)
9,3 km

8 "Sommigen noemen het natuur"
9,7 km

Sla linksaf op de Hoofdweg, en blijf deze weg volgen tot de bebouwde kom van Vriezenveen.
10 km

C70 Wandelkeuzepunt C70
10 km

9 Woest en ruig gebied
11 km

> ontdek meer op de volgende pagina

Vervolg route

10 Een Friese oorsprong

12 km

Sla rechtsaf op de Koningsweg.

13 km

Steek de rotonde over. Neem de tweede afslag. Dit is een fietspad dat later overgaat in de Berkhofflaan.

13 km

11 Een veranderend dorp

13 km

Sla linksaf op de Harmsenweg.

14 km

Sla linksaf op het Westeinde.

14 km

12 Peddemorsboerderij

14 km

Blijf het Westeinde volgen tot het Tilanusplein. Daar bevindt zich het eindpunt van de wandelroute.

14 km

13 Brand in Vriezenveen

15 km

Einde van de route

Verhalenroute Vriezenveen

15 km

1

Bezoek uit Amsterdam in 1894

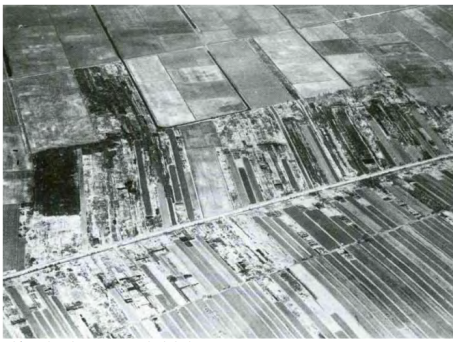

Vriezenveen: Een curieus dorp

Soerabaijasch handelsblad, 07-06-1894:

"De huizen zijn in twee rijen, vijf kwartier lang, aan den weg geregen als kralen aan een snoer, Behalve dat dubbele huizensnoer is er niets meer, geen huis daarbuiten, Echter sluiten geen twee huizen aan elkaar; er is bijna altijd een kleinere of grootere strook gronds om elke woning."

Het landschap

"Tusschen de huizen door opent zich telkens het verschiet, een preludium voor het groene landschap daarbuiten : boschjes en schitterende waterstrooken waarin de eenden en de zon zich spiegelen. In de verte staan kleine, vreemde hoopjes en groote, dakvormige blokken: turfstapels.

Deze hebben grootte van een gewoon dak, zodat zulk een groep turfstapels in de verte doet denken aan een dorp dat tot de daken is weggezonken. Het landschap overziet men uren ver: veenplassen, zoo vreemd doorschoten met heesters, riet en lang hout en akkers."

Turfwinning

"Bij sommige veenderijen is men bezig de turf te laden in schepen, die straks, zachtjes zeilend, hun spoor achter zich laten: turfvlokjes die als een bruine sneeuw op het water drijven."

2

Ingrijpende Ruilverkaveling

Hans: "Een stressvolle tijd"

Interview met Hans Staman & Ria Staman-Koerssen, 2018:

"Hans zegt dat het niet alleen voor zijn ouders, maar voor heel Vriezenveen een roerige, stressvolle tijd is geweest. In hun geval begon het verkavelingswerk meteen al in hun deel van het gebied, waardoor ze jarenlang geen hooiland hadden en geen land voor ons vee.

Vele jaren hebben ze jaarlijks andere stukken land toegewezen gekregen, die ze dan voor een jaar konden gebruiken. Als ze bijvoorbeeld maar 2 hectare toegewezen kregen, konden ze op kosten van de verkavelingscommissie hooi kopen. Dat leek allemaal goed geregeld, maar zo soepel ging het niet.

Er waren meer dingen: nieuwe erfgrenzen die onmogelijk waren, wegen die niet meer doorliepen en de andere kant uit gelegd werden, zoals bij Ria's ouderlijk huis op het Oosteinde gebeurde. Het gezin werd afgesneden van hun uitweg naar het Oosteinde en hun buren en ook Ria's vriendinnetjes."

Bertus: "Een heel verschil"

Interview met Bertus Holland, 2018:

"Na de ruilverkaveling gingen we over op een heel andere manier van denken en van werken: produceren voor de verkoop. De melk naar de fabriek. In 1973 begon ik met het verbouwen van maïs. Eerst was alles nog kaal om het huis. Het eerste jaar hier kon ik amper wat beginnen.

De boompjes waren nog klein en kaal. Het stoof als het waaide. Dat was een heel verschil met wat we gewend waren. De houtwallen, de hoge eiken, de fruitbomen, braamstruiken langs de smalle, lange percelen vormden een natuurlijk windscherm. Maar de grond die was nu droog in plaats van zompig."

3

Kunstwerk 'Kijktoren'

De Giek

De kijktoren verbeeldt de giek van een dragline. Dergelijke machines werden in de ruilverkaveling ingezet om het land om te ploegen en beter geschikt te maken voor landbouwkundig gebruik.

Overgang

Deze plek is speciaal gekozen omdat het de overgang vormt van het 'oude' landschap van het Veenschap aan de noordzijde en het 'nieuwe' landschap van de ruilverkaveling aan de zuidzijde.

4

Smokkelroute over de Paterswal

Smokkel naar Duitsland

Interview Jan Webbink, 2018:

"De burgers die in grote armoede leefden smokkelden alles wat de moeite waard was. Chocola en jongvee richting de Pruis (Duitsland), jenever en andere zaken naar Twente. Men smokkelde samen met buren, familie of vrienden.

Zodra men zo ver noordwaarts gelopen had dat men de Paterswal (toen nog een zandweg) kon bereiken, vervolgde men oostwaarts dwars over de akkers hun route. Hierdoor ontstond er haaks op de akkers tussen Paterswal en Kerkstege (nu Bouwmeesterstraat) een voetpad, het smokkelpad."

Pad langs de boerderij

"Bij de Paterswal liep het pad tussen de schuur en de woning van de familie Webbink door. Bij de Striepe ging men de Duitse grens over. De commiezen (de douaniers) kenden deze route ook en verscholen zich regelmatig in de Engbertsdijksvenen achter de grote stapels turven die daar lagen te drogen."

Een grote vangst

"Jan weet van zijn vader dat die in 1918 door de commiezen uit bed werd getrommeld. Ze hadden een grote vangst gedaan en meerdere smokkelaars tegelijk opgepakt in de Engbertsdijksvenen. De buit was zo groot dat ze een wagen nodig hadden om alles te kunnen vervoeren."

5

Engbertdijksvenen

Engbertdijksvenen

De Engbertsdijksvenen - een rijksnatuurmonument van circa 1000 ha - wordt gerekend tot de internationale wetlands; een reservaat van SBB met een grote afwisseling van droog en nat terrein, vergraven veen en landbouwgrond. Het is het laatste restant van een uitgestrekt hoogveengebied dat hier lag.

Bijzonder

Inmiddels is al het hoogveen in Nederland zo goed als verdwenen en zijn nog enkele restanten over. Midden in de Engbertsdijksvenen ligt een hoogveenrestant van ongeveer vijf meter dik, helemaal in oorspronkelijke staat. Heel bijzonder in Nederland.

Libellen en ...

Als je hier in de zomer bent kun je genieten van de vele soorten en kleuren libellen en juffers. Boven het water scheren o.a. de viervlek en grote keizerlibel. Die laatste lijkt wel een modelbouwhelikopter. De libellen trekken ook jagers aan; met zijn roodbruine stuit jaagt de boomvalk op libellen.

Bij deze locatie hoort een audiofragment. Luister dit af via de website of de mobiele app.

6

Vervoer door het veen

Veentreintjes

Interview met Henk Wessels, 2018:

"De Paterswal was in het begin onverhard. Door het veen liepen rails van de veentrein en ook smalle karrensporen. Deze veentreinen bestonden uit wagons met een locomotief ervoor, en reden van het gebied waar de turf gestoken werd naar de Triofabriek. Vanaf daar ging het turf verder per schip."

Met de hond naar Bruinehaar

"Soms moest ik werken bij Bruinehaar. Dat was erg ver. Je kon er niet fietsen, want er was alleen een smal karrenspoor. Ernaast lag rails van de trein die van het turfveld naar de fabriek liep. Mijn kameraad en ik hebben toen allebei een hond gekocht.

De honden bonden we aan weerszijden van de kar op de rails. Ze trokken de kar. In de kar zaten wel 10 mannen. En rennen, die honden. Als we bij het werk waren, doken de honden de sloot in om af te koelen. 's Avonds brachten ze ons weer naar huis."

7

Het einde van de ontginning

Het Veenschap

Interview met Herman Stevens, 2018:

"De ontginningen vanuit Vriezenveen zijn gestopt bij de Veeneindeweg, de Wester- en Oosterveenweg en het Hazenpad. Dat is nu nog aan het landschap te zien. Ten noorden van de Veeneindeweg ligt het Veenschap.

Dit is een gebied waar op de meeste percelen nog veen en heide lag. Er is niets meer aan gedaan en het gebied is op sommige percelen bebost geraakt. Omdat het veelal particulier eigendom is zijn er nu grotendeels weilanden. De opbouw in lange smalle kavels is in het Veenschap nog goed te zien."

Van turf naar gas

"Ten noorden van de Veeneindeweg wordt sinds 1965 geen turf meer gewonnen. Dit is het gevolg van de vondst van aardgas in Groningen. Men had de turf niet meer nodig als brandstof."

8

"Sommigen noemen het natuur"

De oude situatie

Interview met Bertus Holland, 2018:

"Vroeger werden de vele percelen begrensd door houtwallen met eikenbomen, braamstuiken, vlierstruiken; boomgaarden met allerlei soorten vruchtbomen; veen; zand; natte en droge delen – er vloog en scharrelde van alles in rond. Hazen, vlinders, zelfs korhoenders - wat zag je al niet?
Ook het vroegere verspreiden van de stalmest bovenop het land in plaats van het tegenwoordige injecteren zorgde voor meer variatie in dieren en planten."

Een geconserveerd stukje land

Interview met Hans Holland, 2018:

"Tussen de Veeneindeweg en de Oosterveenweg heeft men geprobeerd nog iets van toen te bewaren. De tijd stil te zetten en een situatie te conserveren. Sommigen noemen dat natuur. Ik noem het een verwilderde bende. Daar komt nog eens bij dat dat gras daar overal ook niet oorspronkelijk is."

9

Woest en ruig gebied

Wonen aan de Leidijk

Interview met Henks Wessels, 2018:

"Voor ik een jaar was, ben ik met mijn ouders verhuisd naar de Leidijk. Ik praat nu over 1932. De Leidijk was toen een zandpad. De omgeving was woest en ruig met heide en veen. In het begin was er nog geen sprake van landbouw zoals nu."

Barre leefomstandigheden

"Mijn vader heeft met eigen handen het land om het huis ontgonnen, zodat er een moestuin van gemaakt kon worden. We hadden geen waterleiding; bij huis was een diepe put gegraven,4 meter diep, met een lange stok, om water op te scheppen. Deze put was door mijn vader zelf met de hand gegraven."

De omgeving

"Na ons huis was ruigte, heide, veen, bos en er werd veel over heksen gesproken. Jonge mensen waren bang om daar te komen. Maar je went wel aan het donker. We gingen toch gewoon ’s avonds weg in het donker. Je wist niet beter."

10

Een Friese oorsprong

Boterpacht aan Heer van Almelo

Venloosch nieuwsblad, 27-05-1905:

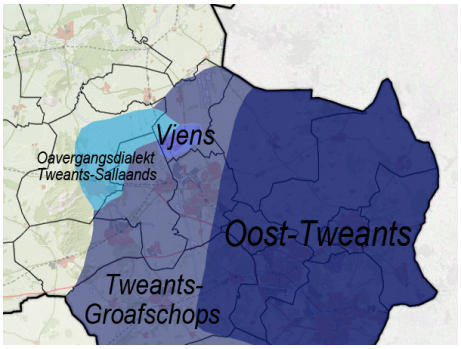

"Het dorp Vriezenveen werd in de veertiende eeuw gesticht door een kolonie Friezen, die daartoe verlof kregen van de heer van Almelo. Daarvoor betalen de Vriezenveners nog in den vorm van boterpacht.

Van elk stuk grond, dat door deze landverhuizers in bezit genomen werd, moest jaarlijks „een emmeren goede botter, Deventer maete" worden opgebracht. De volksplanting vestigde zich eerst tusschen Almelo en het tegenwoordige dorp. Later, toen daar het veen uitgeveend was, trok men hooger op."

Eigen taal en gebruiken

"De bewoners hebben zich weinig met de Twentenaren vermengd en hebben tot nog toe eigen taal (het Vjens) en zeden bewaard. Als echte Vriezenveners met elkaar aan het praten zijn, is het gesprek voor een vreemdeling en ook voor Twentenaar moeilijk te volgen."

11

Een veranderend dorp

Lange smalle percelen

Interview met Herman Stevens, 2018:

"In het dorp Vriezenveen zijn op sommige plekken nog de oorspronkelijke lange smalle percelen te zien. Echter, aan de achterkant van de percelen wordt vaak grond verkocht om er nieuwe huizen te bouwen. De doorkijk naar het buitengebied is al verdwenen, en nu verdwijnen de percelen zelf ook langzaam.
Herman vindt dit heel jammer: 'Een aantal stukken (zoals hier) zijn bewaard gebleven, maar dat is eigenlijk te weinig.' De natuur is onze levensader en is daarom belangrijker dan geld."

12

Peddemorsboerderij

Oudste boerderij

De Peddemorsboerderij stamt uit de 16e eeuw, is de oudste boerderij van Vriezenveen en een Rijksmonument. De boerderij heeft een museale functie en er worden diverse workshops georganiseerd.

Oude gereedschappen

In de boerderij zijn werktuigen van vroeger te bewonderen, oude gereedschappen, de inventaris van voormalige drogisterij Heuver, maar ook een compleet ingericht washok uit grootmoederstijd.

Ruilverkaveling

Tijdens de maand van de wederopbouw in november is hier een prachtige tentoonstelling over de ruilverkaveling te bewonderen.

13

Brand in Vriezenveen

Spelen met vuur

Arnhemse Courant, 17-05-1905:

"Vermoedelijk waren kinderen met vuur aan het spelen. De vader, die achter het huis aan het werk was, merkte er niets van, zoodat buren de kinderen uit het brandende perceel moesten halen."

Noordkant dorp in as gelegd

"In ongeveer 2 uur tijds was de geheele Noordkant van het dorp in de asch gelegd. Alle huizen aan die zijde, 170 in getal, zijn totaal afgebrand, de R.-K. Kerk, de Kerk der afgescheiden gemeente en het Gemeentehuis zijn mede een prooi der vlammen geworden."

Wederopbouw: Hans geboortehuis

Interview met Hans Staman & Ria Staman-Koerssen, 2018:

"De boerderij waar Hans Staman werd geboren is in 1905 gebouwd, na de laatste grote brand van Vriezenveen. Extra tragisch omdat de boerderij die verloren was gegaan pas een paar jaar oud was. Op die plaats had tot dan een lemen hut gestaan."